

**Energie
akkoord**

Verslaglegging Ronde tafel Financiering Energietransitie, algemeen

Gegevens evenement	
Organisatie	Borgingscommissie Energieakkoord
Contactgegevens initiatiefnemer (naam, email, telefoonnummer)	Foppe de Haan f.de.haan@ser.nl 0646152290
Naam bijeenkomst	Ronde Tafel Financiering van de energietransitie
Datum	23 juni 2016
Locatie	Sociaal Economische Raad te Den Haag
Deelnemer namens EZ (naam en email)	Peter Schmeitz Merei Wagenaar Peter Aubert
Naam en contactgegevens moderator	Ed Nijpels Voorzitter Borgingscommissie Energieakkoord
Naam en contactgegevens verslaglegger	Foppe de Haan Secretaris Borgingscommissie Energieakkoord Kees Jan Hoogelander RVO
Rol (deelnemer)EZ	Toehoorder en deelnemer
Doel, doelgroep en inhoud evenement	
Doel	Agendasettend voor financiële instellingen, bedrijfsleven, overheden en ondertekenaars van Energieakkoord
Doelgroep	Financiële instellingen, overheden en domeinen met vraag naar financiering in het realiseren van de doelen van het Energieakkoord en de transitiefasen tot 2050
Thema	Matching vraag en aanbod financiering energietransitie tot 2020 en daarna
Energiefunctie EZ rapport	Generiek, gericht op stabiele en adaptieve financierbaarheid van de energietransitie, van belang voor alle functies
Sfeer van de bijeenkomst	
Hoe kwalificeert u (verslaglegger) de sfeer van het evenement	Goede sfeer. Afspraken gemaakt gericht op: 1.Verder inzicht in investeringen en financiering voor transitiestappen 2030-2050; 2.Gezamenlijke thema's in voortrollende agenda financiering van de energietransitie; 3.Concrete uitwerking ontwikkelfonds decentrale energie; 4.Verdere uitwerking en overleg over NEXT level (groen) investeringsfonds; 5.Inbedding uitwerking en beslispunten 1-4 in Voortgangsrapportage Energieakkoord 2016
Hoofdpunten dialoog (centrale vragen, toekomstbeeld)	
De kernvraag van deze Ronde Tafel luidde: hoe verbinden wij de hoofdelementen van de financiële transitie met de uitdagingen op middellange en langere termijn vanuit de energietransitie en welke stappen zijn daartoe nu en de komende jaren dan vereist?	

Samenvatting Ronde Tafel financiering van de energietransitie

Den Haag, 23 juni 2016

1. Achtergrond en doel van de bijeenkomst

Op 7 april 2016 is de Energiedialoog van start gegaan. In het kader van deze dialoog organiseerde de Borgingscommissie van het Energieakkoord voor duurzame groei op 23 juni een Ronde Tafel over de financiering van de energietransitie. Ruim 30 deelnemers waren ingegaan op de uitnodiging om van gedachten te wisselen over de vraag welke kenmerken een duurzaam financieel systeem op langere termijn heeft en welke agendapunten en afspraken er nu nodig zijn om de financiële transitie en de energietransitie goed met elkaar te verbinden. Zowel om de doelen uit het Energieakkoord voor 2020/23 te halen alsook om voor de volgende energietransitiestappen de vraag naar financiering goed te matchen met het aanbod van financiering.

Deelname aan de bijeenkomst was op persoonlijke titel. In een besloten overleg van bestuurders, leidinggevenden en deskundigen van financiële instellingen, overheden, bedrijfsleven, ngo's en wetenschappers zijn de hoofdpunten voor een samenhangende voortrollende agenda financiering van de energietransitie vastgesteld. Dit verslag geeft een samenvatting van de belangrijkste elementen van de presentaties, discussies en resulterende onderdelen van de agenda.

2. Omvang uitdaging 2020 naar 2030-50

Het matchen van vraag naar en aanbod van financiering is een belangrijke opgave in de energietransitie. In de Nationale Energieverkenning 2015(NEV) wordt gesteld dat het energiesysteem zich mede dankzij de resultaten van het Energieakkoord op een kantelpunt bevindt. De NEV becijfert dat er in 2020 in totaal circa E 19 miljard aan investeringen op energiegebied plaats zullen vinden. Driekwart van deze investeringen is nodig om de doelen van het Energieakkoord te realiseren op het gebied van hernieuwbare energie, energiebesparing en de energie-infrastructuur. Deze investeringen zullen de komende jaren met ca 40 % oplopen. De investeringen in conventionele energie blijven belangrijk – met ca E 5 miljard in 2020 - maar lopen terug vergeleken met het ijkjaar 2012/13. De beschikbaarheid van financiering voor deze investeringen is niet het probleem, maar het gaat om de financierbaarheid van de projecten. Alle aanwezige partijen spelen een belangrijke rol om de financierbaarheid te verbeteren en te versterken. Ondernemers en initiatiefnemers dragen zorg voor goede plannen, financiële instellingen zijn toegankelijk en helpen vanuit duurzame groeivisies ondernemers en initiatiefnemers, overheden zorgen tijdig voor robuuste kaders en corrigeren markt- en systeemfalens. De behoefte aan financiering vanuit genoemde nieuwe investeringen laat overigens een gevarieerd beeld zien. Zo vraagt bijvoorbeeld de financiering van innovatie en demonstratie een andere aanpak dan de financiering van de grootschalige wind op zee, waarbij kostenreductie en uitrol slim zijn verbonden. Recente analyses van DNB, de Dutch Sustainable Finance Lab en klimaatstatements van NVB en institutionele beleggers wijzen voor de langere termijn op een omvangrijke opgave waar de financiële transitie en de energie (en klimaat-) transitie elkaar in de opvolgende fasen van de transitie indringend raken.

3. Duurzaamheid en financiële stabiliteit: 'Tragedy of the Horizon', presentatie Rens van Tilburg (Dutch Sustainable Finance Lab)

Het SFL ontwikkelt ideeën voor de verduurzaming van de financiële sector. De presentatie beschrijft hoe de financiële sector sinds de Industriële revolutie steeds een belangrijke rol had bij ontwikkeling van transitie. De meest recente transitie, die naar de Sustainable Global Knowledge Society, is echter nog niet bereikt. Volgens de UNEP is 1 biljoen dollar nodig voor het duurzaam maken van de maatschappij. Waarom is het nog niet gelukt om tot deze investeringsomvang te komen, waar wacht de financiële sector nog op? Allereerst moeten er doelen en verwachtingen zijn; daarin heeft de overheid een belangrijke rol. Zo dienen de afspraken van COP21 daadwerkelijk in beleid te worden omgezet, zoals door beprijzing van CO2-uitstoot. Maar ook kan de overheid een belangrijker rol aan duurzaamheid geven via haar inkoopbeleid. Daarnaast zou

Nederland een publieke financieringsinstelling moeten opzetten conform het KfW in Duitsland. Dit zou ook helpen bij het binnenhalen van investeringsgeld uit het Europese Junckerfonds. Parallel aan deze acties zal ook de financiële sector verder hervormen. Steeds meer onderzoek toont namelijk aan, dat een te grote financiële sector, zoals in Nederland, slecht is voor de economie. Verder doet zich een verschuiving voor van kredietverlening aan bedrijven naar hypotheekverstrekking. Deze hoge private schulden belemmeren de groei van de economie en bevorderen financiële instabiliteit. De contouren van een gezonde financiële sector dienen te bestaan uit respectievelijk financiering gericht op de reële economie, duurzaamheid die een plek krijgt in de financiële sector, goed gekapitaliseerde banken die zelf hun verliezen kunnen dragen, en een beleggingshorizon die verschuift naar de lange termijn.

In de Ronde tafel wordt erop gewezen bij de uitvoering van de voortrollende agenda de volgende aspecten mee te nemen:

- De banken zijn in transitie naar minder risicovol kredietverlenen, wat als keerzijde een sterk verminderde groei in de kredietverlening betekent; dit raakt vooral het MKB, zie recente CPB rapportage aan de Tweede Kamer.
- De pensioensector is duidelijk geïnteresseerd in duurzame beleggingen, maar het ontbreekt nog aan voldoende massa.
- Bij het doordenken van nieuwe financiële constructies als een publiek-privaat investeringsfonds zal analyse van en focus op marktfalen van belang zijn; verder dienen financiële instellingen nauw betrokken te zijn om risico van overheidsfalen weg te nemen; duidelijk moet zijn met welke criteria wordt gewerkt en op welke terreinen het fonds zich gaat bewegen (duurzaam, gebouwd, CCS,...);
- Energietransitieprojecten kennen vaak lange looptijden wat in de gangbare benadering betekent dat het (debiteuren)risico groter is; een nieuwe benadering is van belang;
- Beprijzing van CO2 wordt idealiter op korte termijn door besluitvorming in EU-verband beter geregeld; echter Engeland heeft deze beprijzing nationaal aangevuld; het is interessant om te bekijken hoe de mechanismen - investeringsbank en CO2 beprijzing - in Engeland zijn vormgegeven.

4. Naar een nationaal ontwikkelfonds voor energiecoöperaties, presentatie Siward Zomer (Organisatie Duurzame Energie Decentraal)

Vanuit een actief burgerschap zijn momenteel 220 lokale coöperaties betrokken bij opzetten van projecten rond energie en energiebesparing. Hierbij is sprake van een groot draagvlak en een sterke betrokkenheid van de deelnemers. Aan de andere kant is er ongeveer 1,5 miljard euro beschikbaar aan investeringsmiddelen, bijvoorbeeld uit lokale en provinciale energiefondsen en groenfondsen. Maar ondanks het grote enthousiasme en de vele ideeën worden weinig projecten gerealiseerd. Knelpunten hierbij zijn gebrek aan expertise en netwerk, gebrek aan risicospreiding en gebrek aan eigen vermogen. Een nationaal ontwikkelfonds zou hierbij in de beginfase als vliegwiel kunnen dienen. Vervolgens zouden bijvoorbeeld publieke energiefondsen, groenfondsen en pensioenfondsen de financiering vanaf ongeveer de realisatiefase over kunnen nemen. Een ontwikkelfonds zal de professionaliteit, groei en zelfstandigheid van coöperaties stimuleren. Uit vooronderzoek blijkt dat er veel steun bestaat voor dit idee, maar dat er wel aandacht moet zijn voor maatwerk en complementair zijn. Een ruwe schets levert een fondsomvang van €6 miljoen op; nu is nader onderzoek en uitwerking van een voorstel een logische vervolgstap.

In de Ronde tafel wordt erop gewezen bij de uitvoering van de voortrollende agenda de volgende aspecten mee te nemen:

- provincies steunen het initiatief om te komen tot een professionalisering van de lokale energiecoöperaties; de ervaring is dat beschikbaarheid van geld niet het probleem is, maar wel het goed kunnen opstellen van de business case. Indien je dat beter faciliteert kun je gaan clusteren voor bijvoorbeeld een pensioenfonds.
- de banken herkennen het beeld in de presentatie en steunen graag de uitwerking, waarbij men beaamt dat men meer moet samenwerken, en daarbij ook knelpuntanalyses gezamenlijk moet uitvoeren.
- het is van belang tijdig duidelijkheid te geven over het beleid op de lange termijn voor lokale energie (evaluatie saldering,....).

5. Financiering energiebesparing industrie, presentatie Gert van Wakeren (kwartiermaker)

Oorspronkelijke vraag was of het zinvol is om een privaat fonds op te zetten voor de zware industrie om als katalysator te werken, teneinde te voldoen aan de afspraak in het Energieakkoord om 9 PJ energiebesparing te realiseren. Voorbeelden van mogelijke te financieren projecten waren er niet, dus zijn 20 van de 111 MEE-bedrijven geïnterviewd. Gedachte hierachter was: bij grootverbruikers van energie valt veel te halen. Van de 20 geïnterviewde bedrijven had ongeveer de helft een min of meer uitgewerkte business case voor een energiebesparingsproject, voor bedragen uiteenlopend van €200.000,- tot €20 miljoen. Uiteindelijk werd een projectenpijplijn opgehaald van ongeveer €100 miljoen. De projecten waren technisch zeer uiteenlopend en kenden terugverdientijden van 5 tot 10 jaar en langer. Hiermee trad een financieringsprobleem op: banken denken in terugverdientijden van 4 tot 5 jaar, maar ook intern blijken deze terugverdientijden te lang voor de bedrijven met veelal buitenlandse moeders. Conclusie was dat deze projecten zo divers zijn in omvang, risico, en terugverdientijden, dat ze niet geschikt zijn voor opzetten van een fonds. Maar wat kan dan wel? EZ is als afspraak in het energieakkoord nu bezig met individuele bedrijven 1-op-1 afspraken te maken. Misschien kunnen hier ook financiële ondersteuning en/of garanties – via bestaande instrumenten – deel van uitmaken. Daarnaast lekt heel veel warmte weg bij de betreffende bedrijven; maar een klein deel wordt hergebruikt. Voor benutting van dit potentieel zou de overheid kunnen helpen. Verder willen veel bedrijven verduurzamen door gebruik te maken van restwarmte van elders, ze weten dit echter niet te organiseren. Ontzorging van deze bedrijven zou een grote impact kunnen hebben. Het gaat dan vooral om toepassing in een te standaardiseren omgeving als MKB, kantoren en grotere groepen woningen. Deze ontzorging zou een combinatie kunnen zijn van strenger handhaven Milieuwetgeving door de overheid, gecertificeerde dienstverleners met energiescans op no-cure-no-pay basis en voorgestelde maatregelen met gegarandeerd resultaat en financiering die betaald kan worden uit de te realiseren besparing. Dit zou een no-brainer voor afnemers kunnen worden.

In de Ronde tafel wordt erop gewezen bij de uitvoering van de voortrollende agenda de volgende aspecten mee te nemen:

- partijen van het Energieakkoord zullen voor 1 oktober duidelijkheid bieden of de 9 PJ wordt gehaald; door 1:1 gesprekken en door het versterken van het convenant; in het intensiveringspakket Energieakkoord van april 2016 is afgesproken indien nodig meer dwingende maatregelen te treffen (bv inbouw in convenanten).
- VNO/NCW wijst erop bezig te zijn met de ontzorgingsaanpak, bijvoorbeeld via ESCO's en met de ontzorging van woningeigenaren.
- aflossing van de lening voor energiebesparende maatregelen via de energierekening is een interessant spoor; banken melden dat men betrokken is bij uitwerking van ideeën van VNO/NCW, onder meer bij het onderwerp gebouwgebonden financiering.

6. De inzet van pensioenfondsen en verzekeraars, presentatie Loek Sibbing (Nederlandse Investeringsinstelling)

De NLII is opgericht om institutionele beleggers zoals pensioenfondsen en verzekeraars in staat te stellen direct in de Nederlandse economie te investeren. Het duurt gewoonlijk minimaal 2 jaar om een fonds voor beleggers op te zetten, maar op dit moment zijn er al 2 fondsen naar de markt voor het MKB. Daarnaast volgt nog vóór de zomer een fonds voor zorgvastgoed. Daar is de NLII trots op. Veel van het werk van de NLII is gerelateerd aan de verschillende pijlers van het Energieakkoord. Zo wordt meegewerkt aan een mogelijke pilot met Energiesprong voor koopwoningen, met naast de hypotheek een gebouwgebonden financiering als additioneel instrument. Maar daarnaast ook aan de Warmtetafel van EZ. Hierbij lijkt warmtetransport geen financieringsprobleem te zijn, maar vooral een organisatieprobleem. Op verschillende onderdelen van de energietransitie in Nederland is door de NLII gekeken naar mogelijke versnelling. Op het vlak van de productie zijn de bevindingen dat de 'proven technology' door de beleggersmarkt wel wordt opgepakt, maar dat meer innovatieve oplossingen nog te weinig uitgewerkt en te risicovol zijn voor institutionele beleggers. Hier zouden wellicht garanties vanuit de overheid, vergelijkbaar met in het verleden de exportgarantieregelingen, een oplossing kunnen bieden. Voor de

netbeheerkant bestaat veel interesse vanuit de beleggers, maar tegelijkertijd zijn de investeringen niet of maar beperkt bereikbaar voor de NLII achterban. Hierbij zou bijvoorbeeld een deel van Tennet verkocht kunnen worden aan pensioenfondsen, waardoor geld vrijgemaakt wordt voor investeringen in onder meer verzwarende elektriciteitsnet of uitbreiding van bestaande netten. Aan de gebruikerskant blijkt tot nu toe weinig vraag te zijn naar financiering, zoals vanuit Nul-op-de-meter bij de huursector. Wél is er een gebrek aan regie, bijvoorbeeld bij de verduurzaming van scholen.

De NLII constateert dat bij het bij elkaar voegen van veel verschillende projecten er tegelijkertijd veel verschillende risicocategorieën samenkomen. En een pensioenfonds plaatst elke belegging in een apart risico-hokje. Dat levert dus problemen op bij samenvoegen van de projecten. In dit verband is de creatie van een VNO/NCW fonds van €100 miljoen een mooi verhaal, maar de vraag blijft wat je daarmee gaat doen. Het geconstateerde probleem blijkt namelijk niet de financiering te zijn, maar juist het organiseren van de financiering. Dan blijft de vraag of er zoals vaak gesteld wel een financieringsbehoefte voor duurzaamheid is ter grootte van honderden miljoenen. Met alle optellingen komt NLII niet tot deze grote bedragen.

Ter afsluiting wordt opgesomd wat de NII nodig heeft om tot meer zichtbare resultaten te komen: dat betreft wat betreft de inhoud de aanwezigheid van een positieve business case, en wat betreft de structuur is slagkracht nodig door middel van een groot energie fonds, eventueel samen met de Nederlandse overheid. Er wordt ook nog gewezen op ervaringen met het Dutch Climate Fund, naar het voorbeeld in Denemarken.

In de Ronde tafel wordt erop gewezen bij de uitvoering van de voortrollende agenda de volgende aspecten mee te nemen:

- binnenkort start de internetconsultatie voor de nieuwe warmte wet; van belang voor een robuuste visie op warmte en het gebruik van restwarmte
- de behoefte om meer inzicht in investeringen en de omvang en precisering van de financieringsvraag voor de energietransitie; dit wordt opgepakt door de rekenmeesters.

7. De inzet van banken, presentatie Jacco Minnaar (Triodos namens Nederlandse Vereniging van Banken)

In de discussie over energietransitie wordt wel gesteld dat banken hierin niet willen financieren. Maar het is daarbij zaak goed te kijken naar de ontwikkelingsfase van de projecten waarvoor financiering nodig is. Banken zullen inderdaad beperkt of zelfs niet geneigd om projecten in de ontwikkelings- ofwel Eureka fase te financieren, en juist wel de projecten die de massa productie van de innovatie betreffen: de mainstream projecten. Daartussenin onderscheiden we de fase van non-mainstream projecten met nieuwe technologie en kleine projecten en ook vernieuwende rechtsvormen. In deze fase vindt projectfinanciering door leningen van banken voor 50 tot 80% van het aantal projecten in deze categorie plaats, en via eigen vermogen van participatiemaatschappijen voor ongeveer 20 tot 50% van de projecten. Daarbij dient men oog te hebben voor de verschillen tussen debt/leningen en eigen vermogen/equity. Bij leningen gaat het om de vraag hoe deze volledig wordt terugbetaald, bij equity gaat het om hoe je er (veel) meer uitkrijgt dan het ingebrachte bedrag en de kans daarop. De belangrijke opgave is nu hoe we de knelpunten in de categorie non-mainstream projecten kunnen oplossen en daar betere financierbaarheid mogelijk maken. De overheid dient daartoe voor een stabiel beleid te zorgen, maar ook kan gedacht worden aan verhoging van de CO2-prijs. Vanwege het internationaal perspectief zou dit met een aantal andere Europese landen gezamenlijk uitgevoerd kunnen worden. Verder dienen financiële instrumenten van de overheid aangepast te worden voor specifiekere toepassing binnen de energietransitie. De banken kunnen daarbij helpen door meer standaardisering: indien meer projecten in een bepaalde financieringsmal passen, kunnen er ook meer gefinancierd worden. Ook het expertisecentrum financiering wil een rol spelen bij het realiseren van deze uitdaging inzake de non-mainstream projecten. Daarover loopt het gesprek.

In de Ronde tafel wordt erop gewezen bij de uitwerking van de voortrollende agenda mee te nemen dat voor innovatie en cleantech er enkele trajecten lopen. Najaar 2016 zal met financiële instellingen hierover verder worden gesproken. Het gaat om de trajecten:

- Van de AWTI wordt nav het Energierapport advies inzake energie-innovatie verwacht;
- Het rapport van de studiegroep Duurzame groei schenkt aandacht aan vernieuwing van de energie-innovatie aanpak voor volgende transitiefasen;
- De recent ingestelde werkgroep Groene Industrie van de Borgingscommissie Energieakkoord zal in november 2016 met een rapportage komen.

De participatiemaatschappijen(NVP)geven aan graag over innovatie en cleantech in gesprek te gaan.

8. Rol partijen richting een duurzaam financieel systeem

Partijen ondersteunen de hoofdkenmerken van een duurzaam financieel systeem: goede aansluiting op reële economie, matching met duurzaamheid, goed gekapitaliseerde banken die bepaalde risico's zelf kunnen opvangen, beleggers met lange termijn visie en aanpak. Partijen vinden het waardevol de projecten in de energietransitie te onderscheiden in 'mainstream', 'non-mainstream' en 'cleantech'. Bij de 'non-mainstream' projecten zit volgens velen de grootste uitdaging voor het financierbaar maken ervan. Het gaat bij die projecten vaak om nieuwe technologie (bv geothermie), kleinere projecten (bv decentraal), aanpakken met initieel hoge kosten ('Nul op de meter') en nieuwe rechtsvormen (coöperaties, PPS,..). Bij de 'mainstream' projecten kan worden gedacht aan wind op zee en wind op land, waar de financierbaarheid mede door robuuste wet- en regelgeving, subsidiekaders en innovatieafspraken in deze eerste transitiefase geen hoofdprobleem meer lijkt op te leveren. Institutionele beleggers zien in deze 'mainstream', vanwege standaardisatie en bundeling, en de goede marktwerking, op korte termijn de beste mogelijkheden voor opname in hun portefeuilles. Bij het realiseren van groei van de toegevoegde waarde in de Nederlandse 'cleantech' zal voor de financiering ervan vooral een beroep moeten worden gedaan op de extra inzet van risicokapitaal van participatiemaatschappijen, naast de inzet van de in het Energieakkoord afgesproken demonstratiemiddelen('Valley of death') en energie-innovatie inspanningen via o.a. de Topsector energie.

Alle partijen willen bij het oplossen van de matchingsvraagstukken een rol te spelen zo blijkt uit de Ronde tafel.

Banken versterken op korte termijn het expertisecentrum financiering en werken actief mee aan het oplossen van knelpunten bij de 'non-mainstream' projecten. Zij continueren en versterken hun belangrijke rol in de financiering van de 'mainstream', waarmee NL intussen het kantelpunt in de energietransitie is gepasseerd. *Institutionele beleggers* vertalen het recente werk - onderzoek en inzichten via NLII, NIA, EIB - naar zichtbare aanpakken en wijzen op de stappen die reeds zijn gezet met het opnemen van de energietransitie in hun visie en doelstellingen. Dat komt nu neer op realiseren ervan. *Financiële instellingen* willen nauw betrokken zijn bij uitwerking en besluitvorming over verdergaande organisatorische vernieuwingen als de aangekondigde en op 30 juni gepresenteerde voorstellen inzake het NEXT level (groen) investeringsfonds. Financiële instellingen communiceren actief met partijen van de energietransitie over de verdergaande visie- en agendavorming gericht op hun bijdrage het bereiken van de energie- en klimaatdoelen op langere termijn(2030-50). Daarin schenken zij aandacht aan gesignaleerde punten als de acceptatie van langere terugverdienterminen ingeval van professionele ontzorging en het opschalen van pilots naar standaardisatie en bundeling. Nieuwe vormen van regie bij de oplossing van de non-mainstream knelpunten zijn van belang.

Ondernemers, coöperaties, innovatieve bedrijven en de vele brancheorganisaties zijn verantwoordelijk voor de realisatie van verduurzaming in de opeenvolgende transitiefasen in goede en financieel verantwoorde projecten. Eventuele knelpunten met het financierbaar krijgen van die projecten moeten zij tijdig signaleren. Brancheorganisaties (en nieuwe start-ups) nemen het initiatief om de benodigde financiële ontzorging (ESCO) voor projecten te realiseren, met name voor MKB-bedrijven. Ook bevorderen zij de verspreiding van ervaringen van koplopers in het verkrijgen van passende financiering. De woningcorporaties investeren de komende jaren 10 miljard in verduurzaming, dat kan veel meer worden indien gebouwgebonden financiering mogelijk wordt.

Overheden willen zorgdragen voor robuuste regelgeving zoals het doorvertalen van COP21, een betere samenhang tussen effectief EU beleid (ETS, effectieve CO2- prijs) met nationaal beleid, mogelijk intensivering van de energie-innovatieaanpak en waar nodig maatwerk en flexibele inzet bij het drukken van onrendabele top. Zo spelen provincies reeds een belangrijke rol bij warmte en geothermie. Overheden (Rijk, IPO) willen samen met banken (NVB) werken aan besluitvorming najaar 2016 inzake het ontwikkelfonds voor decentrale energiecoöperaties.

9. Thema's Voortrollende agenda financiering energietransitie, zie separaat stuk

Partijen ontvangen in een separaat stuk het concept van de 'Voortrollende agenda financiering van de energietransitie' voor het doen van voorstellen om hun rol en om hun concrete acties aan te scherpen. In de voortrollende agenda staan 5 thema's centraal:

1. **Monitoring op orde.** Verfijning van het inzicht in de omvang van de investeringen in opeenvolgende fasen van de energietransitie en het type financieringsvraag daarbij;
2. **Oplossing op korte termijn van knelpunten.** Op enkele 'non-mainstream' dossiers van belang voor de realisatie van de doelen 2020/23 zijn oplossingen en goede regie gewenst: de verdere uitrol van lokale energiecoöperaties, vertaling naar acties van het lopende onderzoek naar diepe geothermie, een doorbraak bij 'Nul op de meter'- koop en bij industriële energiebesparing. De voor deze dossiers verantwoordelijke organisaties rapporteren in de Voortgangsrapportage Energieakkoord 2016.
3. **Dynamiek financieel stelsel korte termijn.** Voortgang met aanpassingen van het financiële stelsel met impact op kortere termijn, zoals de opschaling van het expertisecentrum financiering, de uitkomsten van het onderzoek en werk van NLII, NIA en EIB(Junckerfonds), besluitvorming over voorstellen inzake NEXT level (groen)investeringsfonds;
4. **Robuuste en coherente kaders overheden.** Vanuit Rijk, provincies en gemeenten worden tijdig robuuste kaders voor investeringszekerheid opgeleverd door omzetting van COP 21 en nationale gevolgen, effectief EU/ETS, robuuste nationale klimaat- en energieregelgeving gericht op doelen 2030-50, markt- en prijsprikkels, innovatie, netwerken en internationaal instrumentarium(instrumentenbox groene groei).
5. **Dynamiek financieel stelsel langere termijn:** Verdere uitwerking door banken en vermogensinstellingen van visie en agenda voor de middellange en langere termijn ten dienste van de reële economie en de energietransitie.

10. Vervolg naar Voortgangsrapportage Energieakkoord 2016

De hoofdelementen van de financiële transitie dienen verbonden te zijn met de uitdagingen vanuit de energietransitie. Een gezamenlijke agenda en aanpak is dan ook van belang om zowel huidige problemen aan te pakken alsook verwachte uitdagingen pro-actief ter hand te nemen. Aangezien de dialoog niet stopt is een 'voortrollende agenda financiering van de energietransitie' afgesproken tussen partijen, waar ook na de Ronde tafel van 23 juni nog input voor mogelijk is. Deze voortrollende agenda is bijgevoegd en zal worden gekoppeld aan de jaarlijkse Voortgangsrapportage Energieakkoord, te beginnen eind 2016. De rekenmeesters(o.a. PBL) zullen in het najaar van 2016 de omvang van de investeringen voor 2020 en 2030 scherper in beeld brengen. En dit tevens bezien vanuit het perspectief van de transitie naar 2050. Ook dit materiaal zal worden benut bij de Voortgangsrapportage Energieakkoord 2016.